
PROF. DR. DİLAVER GÜRER* İLE SÖYLEŞİ

Günümüz Amerika'sında İncil'den sonra en çok satan dinî eserin Mesnevî olduğu belirtilmektedir. Sizce bunun nedenleri nelerdir?

Bunun nedeni elbetteki Mesnevî'nin kendisidir. Yani Mesnevî, insanı bütün yönleri ile kuşatan, her insana, her türlü halinde hitap eden ve herkesi cezbeden bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla insan olduğunun farkına varan ve Mesnevî ile karşılaşan herkesin ondan etkilenmemesi mümkün değil. Mesnevî, özellikle pozitivist ve materyalist anlayışın esaretinde bulunan günümüz insanını sevgi/muhabbet merkezli kucaklaması, insanın hangi ortamda yaşarsa yaşasın, değişmeyen problemlerine evrensel çözümler üretmesiyle bugün dünyanın en gelişmiş ülkelerinde dahi en çok satan kitap olma özelliğini hak etmektedir.

Bu konuyla ilgili şunu da söylemek isterim: Günümüzde Mevlânâ'nın çok okunuyor ve fikirlerinin beğeniliyor olmasının sebebi, toplumun her kesiminden, bütün insanlar Mevlânâ'da kendisinden bir şeyler bulmaktadırlar. Mesnevî'yi okuyan herkes adeta orada kendisini, kendi sevinçlerini, kendi üzüntülerini, kendi akıllılığını, kendi şapşallığını... kısaca bütün yönleri ile kendisini okumaktadır. Dünya literatüründe bütün varlığı, bütün insanları ve insanın bütün hallerini böylesine ihtiva eden başka bir eser daha var mıdır? bilmiyorum. Ama Mesnevî dolayısıyla Mevlânâ bu özelliğe sahiptir.

Sizce Mevlânâ'nın günümüz insanına vermek istediği temel mesajlar nelerdir?

Çok basit: İnsan olmak. Tabii, buradaki "insan olma" tabirinin altını, yaratıcının en yüce değeri verdiği varlık ve tasavvufî anlamda insan olmak gibi daha alt başlıklar ile de doldurmak gereklidir.

* Prof. Dr. Dilaver Güre, Selçuk Ü. İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı

Müslüman bir sûfi olan Mevlânâ'nın yetiştiği ortam sizce onun fikrî teşekkülüne nasıl katkıda bulunmuştur?

İnsanların yetiştiği ortamlar elbetteki onların şahsiyetlerinin ve düşünce dünyalarının oluşmasında etkilidirler ama meselenin bir de öbür yüzü var; Mevlânâ zamanında aynı şartlar altında yaşayan bir yığın insan var, fakat bir tane Mevlânâ çıkıyor. O halde meselenin çözümünü Mevlânâ'nın kendi kabiliyet ve özelliklerinde de aramak gereklidir.

Mevlânâ'yı diğer Müslüman âlimlerden ayıran ve mesajının bu kadar geniş kitlelere ulaşmasında etkili olan faktörler hakkındaki değerlendirmeniz nedir?

Sadece Mesnevî'ye şöyle bir göz attığımızda dahi Mevlânâ'nın ne kadar geniş bir ilmi alt yapı ve birikime sahip olduğunu hemen anlarız. Mevlânâ'nın ilmi kişiliğiyle ilgili olarak günümüzde yapılan çalışmalar onun bütün dini ilimlerin yanı sıra diğer sosyal bilimlerde de çok sağlam ve çok geniş öğrenim yaptığını ortaya koymaktadır. Hayatı boyunca içerisinde yaşadığı tasavvufun bütün literal ve uygulamalı bütün bilgilerine sahip olan aynı zamanda Kelâm, Hadîs, Tefsîr ve Fıkıh gibi diğer din bilimlerinde de bir otoritedir. Bu ilimlerin yanı sıra Felsefe, Târih, Edebiyat'ta ve Güzel Sanatların pek çok alanında derin bilgi ve zevklere sahiptir. İşte Mevlânâ kendi zamanına kadar insanlık tarihinin kültürel birikimine haiz olmakla kalmamış, bütün bilgi birikimini çağları aşan bir yorumla özümseyerek, bütün insanlığın karşılaşacağı iç ve dış problemler için anahtar çözümler üretebilmeyi başarmış bir insan-ı kamildir. Mevlânâ, bütün birikimi ile birlikte sosyal hayatın tam içindedir. Onu diğer âlimlerden ayıran en özemi özelliklerden birisi de budur.

Mevlânâ'nın İslâmî kimliğinin kimi çevrelerde belirginliğini kaybetmesi sizce neden kaynaklanmaktadır?

Bu durum o insanların Mevlânâ hakkındaki bilgilerinin eksikliğine bağlı olduğu gibi, bugün Mevlânâ'ya sahip çıkan kimi çevrelerin, onu aslî kimliğinden uzak bir şekilde tanıtılmalarının da bunda etkili olduğunu ve bu tanıtımdan diğer kesimlerin etkilendiğini zannediyorum. Kısaca bilgi eksikliği diyebiliriz. Yoksa Mevlânâ, inanç ve ibadetlerine sıkı sıkıya bağlı bir dindar, tam anlamıyla Sünnî bir sufi ve temelde Sünnî bir din alimidir.

Özellikle Batı dünyasında ve ülkemizdeki bazı çalışmalarda İslâmî kimliğinden soyutlanan Mevlânâ imgeleri hakkında yorumunuz nedir?

Bunun sebebi Mevlânâ'nın gerçek kimliğini ve onun insanlık tarihindeki yerini ortaya koyan çalışmaların az ya da yetersiz olmasıdır. Dünyada ve Tür-

kiye’de bugüne kadar Mevlânâ ve Mevlevilik ile ilgili binlerce kitap ve makale yayınlanmıştır. Fakat ne yazık ki bu çalışmaların çok büyük bir çoğunluğu protokol konuşmaları ve formalite seviyesini aşmayan, birbirinin tekrarı olan, içi boş çalışmalardan ibarettir. Birinci el kaynaklar incelenerek ortaya konmuş ciddi çalışmalar çok azdır. Eminim ki Mevlânâ ve Mevlevilik hakkında ciddi çalışmalar arttıkça Mevlânâ’nın gerçek kimliği de ortaya çıkacaktır.

Mevlânâ ve düşüncesinin günümüz insanına yeterince aktarılabilirdiği kanaatinde misiniz? Bunun yapılabirliği konusundaki önerileriniz nelerdir?

Bu son yıllarda Hz. Mevlânâ ve fikirleri giderek daha fazla gerçek yönüyle tanıtılmaktadır. Bunun daha hızlı bir şekilde ilerleyebilmesi için Mevlânâ ve fikirleri ile ilgili ilmî ve akademik çalışmaların artırılması, sırf bu alanda çalışan kurumların açılması, Mevlânâ’nın eserlerini başta Türkçe olmak üzere bütün dillere (yeniden ve kaliteli bir şekilde) tercüme edilmesi gerekir. Ayrıca bu konuda ilahiyatçılara da özeli bir görev düştüğü kanaatindeyim. Meselâ henüz Mesnevî’nin Fıkhî yönüyle ilgili bir çalışma mevcut değildir. Mesnevî dinî bir kitaptır; dolayısıyla üzerinde her branştan ilahiyatçının çalışma yapması ve bu şekilde Mesnevî’nin değerinin ortaya konması gerekir.

Mevlânâ’nın ve temsil ettiği sûfî geleneğin Anadolu coğrafyasındaki dinî anlayışa etkileri var mıdır? Varsa bu etki hangi yönde olmuştur?

Ben bunu çeşitli tebliğlerimde de dile getirdim. Kısaca söylemek gerekirse: Bilindiği gibi, genel tanımlamasıyla Osmanlı toplumu dindar bir toplumdur. Onun bu dindarlığı dört ana damardan beslenmiştir: İnanç esaslarında Maturidîlik, ibadet ve amelde Hanefîlik Osmanlı toplumunun yaşam biçimini belirlerken, tefekkür, tasavvuf, ahlak, sosyal yaşamda bu toplumda İbn Arabî ve Mevlânâ’nın etkisi daha baskındır. Yahya Kemal Beyatlı’nın deyimi ile “Medeniyetimiz pilav ve Mesnevî medeniyetidir.” Ecdad zahiri düşmana karşı gıdasını ve enerjisini pilavdan, bulgurdan alırken, dahilî ve daha büyük düşmana karşı Mesnevî’den beslenmiştir. Osmanlı toplumunu oluşturan toplumun her katmanı üzerinde Mesnevî’nin etkisi açıkça görülür. Anadolu topraklarında her türlü insan ve inanç hayat bulmuş, bu topraklarda herkes kardeşçe yüzyıllar boyunca yaşamış ise bunun sebebinin, Osmanlı toplumunun temel yapısı olan tasavvufî karakterinde ve özelde de Mesnevî’de aramak gerekir.

Günümüzde tartışılan “ılımlı İslâm” yorumu size göre pratik gerçekliği olan bir değerlendirme midir? Bu yorumun temellendirilmesinde ismi geçen Mevlânâ ve sûfî gelenek size göre ne kadar bu yoruma izin vermektedir?

Bu tabir günümüzde birilerini bir yerlere kötü niyetle kanalize etmek ve birtakım gizli maksatlara alet etmek için kullanıldığından, her şeyden önce beni ilk başta rahatsız etmektedir. Fakat elbetteki tarih boyu Allah katında yegane din olan İslâm’ın farklı kültürler tarafından farklı yorumları olmuştur. Bu bugün de olmaktadır ve bundan sonra da olacaktır. Bundan normal bir şey yoktur. Elbetteki bütün kültürlerin harman olduğu bir Anadolu’daki İslâm uygulamaları ile bir Afrika’daki, bir Arabistan’daki, bir Afganistan’daki İslâm uygulamalarının tamamının birbiriyle örtüşmesi beklenemez. Bu durum aslında İslâm ile Müslümanlık kavramları arasındaki farkta daha da belirgindir. Kanaatimce İslâm, Allah katındaki yegâne, tek ve değişmeyen, bütün peygamberler vasıtasıyla tarih boyunca insanlığa duyurulmuş tek dini ifade etmesine karşılık Müslümanlık Müslümanların İslâm’dan anladığı ve uyguladığı yaşam biçimlerini ifade etmektedir.

“ılımlı İslâm” yorumunun Mevlânâ ve sufi ekseninde temellendirilmesinin imanına gelince; eğer bu deyimden, sulandırılmış, Kur’an ve Sünnet gibi iki ana temelinden uzaklaştırılmış bir din anlayışı kastediliyorsa, böyle bir anlayışa ne sufi gelenek ne de Mevlânâ’nın kanyaklık etmesi mümkün değildir. Ama, bu tabirle, katı ve katılaştırılmış, dolayısıyla aslından, barış ve huzur dini olan İslâm’dan uzaklaştırılmış bir din anlayışının karşısındaki, merhameti, muhabbeti, affı, beraberliği ve barışı esas alan bir din anlayışı kastediliyorsa elbetteki sufi gelenek ve Mevlânâ’da bu anlayışın uygulamalarını ve temellerini bulmak mümkündür. Yani öncelikle bugün bu tabirden ne kastedildiğinin ortaya konması gerekir.

Mevlânâ’nın düşünceleri size göre Mevlevî gelenekte yeterince aktarılmış mıdır?

Genel Mevlavilik tarihi göz önüne alındığında bu sorunun cevabının ana hatlarıyla “evet” olduğunu söyleyebilirim.

Mevlevîliğin ve Mevlevî sanatkarların Türk-İslâm sanatına etkileri hakkında neler söylersiniz?

Elbetteki Mevlevîlerin Türk-İslâm sanatına olumlu katkıları olmuştur. Bilhassa, edebiyat, şiir, musikî ve güzel sanatların çeşitli alanlarında doğrudan katkıları olduğu gibi, Türk-İslâm kültürünün estetik anlayışında da bu geleneğin çok önemli müspet katkıları olmuştur.

İslam Dünyasında Mevlânâ ve sûfî geleneğın sevgi ve hoşgörüye dayalı İslâm anlayışı yerine “el-kaide İslâm’ının” geniş yankı bulmasının nedenleri nelerdir.

Bir kere “el-kaide İslâm’ı” dediğiniz anlayışın, bütün toplumlarda kahir-i ekseriyetle olumsuz bir yankı bulduğunu düşünüyorum. Bugün, Müslüman ülkelerde dahi bu anlayış Müslümanların büyük bir kesimi tarafından nahoş ve zararlı bulunmaktadır. Fakat bazı radikal çevrelerce olumlu karşılandığı muhakkaktır. Bu da bu çevrelerin İslâm hakkındaki yeterli bilgilerinin olmaması, İslâm ile yaşadıkları çağı bir türlü örtüstürememeleri, içerisinde buldukları aşâğılık kompleksi ve dünyaya hükmeden güçlerin Müslüman kesimlere karşı uyguladıkları zulüm ve adalet dışı turumlar gibi çeşitli sebeplere dayanmaktadır.

2007 yılının Unesco tarafından bir kez daha Dünya Mevlânâ yılı ilan edilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz. Bu bağlamda bu yılki Mevlânâ etkinliklerini yeterli buluyor musunuz?

Elbetteki olumlu bir gelişme. Ayrıca hemen belirtmek gerekir ki, adamlar durup dururken ve babalarının hayrına böyle bir ilanda bulunmadılar. Bildiğim kadarıyla Türkiye, İran, Afganistan ve Mısır’ın birkaç yıl öncesinden başlayan çabaları neticesinde böyle bir yıl ilan edildi.

Bu yıl münasebetiyle yapılan etkinlikleri yeterli bulmuyorum. Bu yıl münasebeyiyle Türkiye’de olsun, diğer ülkelerde olsun, bu etkinlikler vesilesiyle Mevlânâ’dan ve Mevlânâ’nın fikirlerinden haberi olan acaba kaç kişi vardır? Başka bir deyişle, bugün Türkiye’de bu yılın Mevlânâ Yılı olduğu kaç kişiye duyurulabildi ve bu yılki etkinlikler çerçevesinde kaç kişiye Mevlânâ’nın düşüncesi aktarılabildi? Kanaatimce çok çok çok az. yanlış hatırlamıyorsam Mozart’ın 250. doğum yıldönümü dolayısıyla adamlar Viyana’ya 20 milyon turist çektiler. Biz 800. doğum yıldönümünde, her yıl bir milyondan fazla kişinin ziyaret ettiği Konya’ya kaç kişi çekebileceğiz? Sanmıyorum ki çok fazla kişi olsun. İnşallah olur. Ama ben şunu söylemek istiyorum: Çalışmalar yetersiz.

Dünya Mevlânâ yılında ülkemizde ve Dünya’nın çeşitli merkezlerinde gerçekleştirilen çeşitli etkinliklere rağmen Diyanet İşleri Başkanlığının bu konudaki çekimserliğini neye bağlıyorsunuz?

Belki burada birkaç sebep sayılabilir ama sebepler ne olursa olsun, Diyanet’in, bu toplumun evrensel değerlerinden ve aslında Sünnî bir din alimi olan Mevlânâ karşısında bu derece kayıtsız, bu derece suskun kalması asla kabul edilemez ve bağışlanamaz. Kırgızistan’ın bir ilçesindeki İmam Serahsi hakkın-

da uluslar arası organizasyon düzenleyen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın -ki, bu organizasyon da kesinlikle olumlu ve olması gerekendir- burnunun dibindeki Mevlânâ, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre gibi evrensel ve dinî değerlerimiz karşısında kayıtsız kalmasını gerektirecek hiçbir gerekçe olamaz ve kabul edilemez.

İhtida olaylarında daha etkin olması gereken Kelam geleneği yerine Mevlânâ ve İbnü'l-Arabî gibi sûfîlerin daha etkili olmasını nasıl değerlendirirsiniz?

Aslında bu durum işin tabiatından kaynaklanmaktadır. Yani Kelam içe dönük, Müslümanların dini inançlarını düzenleyen bir bilim dalıdır. Buna karşılık tasavvuf bütün insanlığa ve insanın her haline hitap eden, insanın deruni boyutunu inceleyen bir ilim dalı ve hayat tarzıdır. Dolayısıyla sufiler insanı inceler, insanı bütün boyutları ile hedefler. Tabiatıyla, Kelamcının muhatabı ile sufinin muhatabı bu anlamda farklıdır diyebiliriz. Kelamcının muhatabı, inanç esaslarını sağlamlaştırmak istediği Müslümandır. Sufinin muhatabı ise başta Müslümanlar olmak üzere bütün insanlardır. Bu noktada Tasavvuf ile Kelam arasındaki şu farka işaret edilebilir: Tasavvufun hitabeti daha evrenseldir; Kelam'ın hitabeti ise - olması gerektiği gibi - lokaldir.